

АНАЛИЗ И ОЦЕНКА НА РИСКОВЕТЕ, СВЪРЗАНИ С ПРОЦЕСА НА БЮДЖЕТИРАНЕ ВЪВ ВТУ „ТОДОР КАБЛЕШКОВ“ – ЧАСТ ПЪРВА ОБЩИ ПОСТАНОВКИ

Росица Йорданова
ryordanova@vtu.bg

*Висше транспортно училище „Тодор Каблешков“,
София, 1574, ул. "Гео Милев" 158
БЪЛГАРИЯ*

***Ключови думи:** риск, бюджет, анализ, финансов план*

***Резюме:** В докладът се разглеждат общите постановки при определянето на рисковете в процеса на бюджетиране в бюджетна структура, и по-конкретно във ВТУ „Тодор Каблешков“.*

Посочва се, че университетите често имат сложни бюджетни структури, включващи множество департаменти, центрове и програми. Тази сложност може да увеличи риска от грешки в бюджета, тъй като изисква внимателно координиране и комуникация между различните функционални области.

Определят се основните рискове, които оказват влияние на процеса на бюджетиране.

Анализира се и се оценяват рисковете, свързани с процеса на бюджетиране, и се предлагат стратегии за тяхното смекчаване.

ВЪВЕДЕНИЕ

Бюджетирането има водеща роля при управлението на финансите за организацията. Той помага при определянето на финансовите цели, разпределението на ресурсите и наблюдението на напредъка към целите. Въпреки това, процесът на бюджетиране може да бъде сложен и склонен към различни рискове, които могат да повлияят негативно, ако не бъдат правилно управлявани. В тази статия ще анализираме и оценим рисковете, свързани с процеса на бюджетиране, и ще предложим стратегии за тяхното смекчаване.

Университетът е уникална организация с множество заинтересовани страни, включително студенти, преподаватели, служители, донори и потенциални спонсори, както и държавата. Ето някои специфични за университета съображения, които трябва да се вземат предвид при извършването на анализ и оценка на риска свързани с процесите по съставяне на бюджет:

I. СЛОЖНОСТ НА БЮДЖЕТИРАНЕТО

Университетите често имат сложни бюджетни структури, включващи множество департаменти, центрове и програми. Тази сложност може да увеличи риска от грешки в

бюджета, тъй като изисква внимателно координиране и комуникация между различните функционални области.

✓ **Разпределение на ресурсите:**

Университетите трябва да управляват широк набор от ресурси, включително академични програми, изследователски проекти, инфраструктура и човешки ресурси. Неефективното разпределение на тези ресурси може да доведе до грешки в бюджета, ако ресурсите не се използват оптимално.

✓ **Промяна в търсенето:**

Търсенето на образователни услуги може да бъде повлияно от различни фактори, като промени в икономиката, демографията и технологиите. Непредсказуемостта на тези промени може да увеличи риска от грешки в бюджета, ако бюджетните прогнози не вземат предвид потенциалните колебания в търсенето.

✓ **Външни зависимости:**

Университетите често разчитат на външно финансиране, като държавни субсидии, дарения и договори за изследване. Грешките в бюджета могат да възникнат, ако тези външни източници на финансиране не са налични или ако условията на финансиране се променят неочаквано.

✓ **Учебен процес:**

Учебният процес в университетите включва множество заинтересовани страни, включително студенти, преподаватели и служители. Грешките в бюджета могат да повлияят на учебния процес, ако водят до съкращения на персонала, увеличени размери на класа или намалени ресурси за обучение.

✓ **Иновации и изследвания:**

Университетите са центрове за научни изследвания и иновации. Грешките в бюджета могат да възпрепятстват тези дейности, ако ограничат наличието на ресурси за изследователски проекти или възпират потенциалните спонсори.

✓ **Обществена ангажираност:**

Университетите често играят активна роля в своите общности, като предлагат обществени услуги и допринасят за местната икономика. Грешките в бюджета могат да повлияят на тези дейности, ако ограничат ресурсите, необходими за обществени услуги, или навредят на репутацията на университета, което го прави по-малко привлекателен за потенциални спонсори.

II. ОТЧИТАНЕ НА БЮДЖЕТА

Бюджетът е годишен финансов план, който се съставя, приема, променя, изпълнява и отчита съгласно Закона за публичните финанси, Закона за висшето образование, указанията на Министъра на финансите и вътрешни разпоредби и правила. Той включва всички постъпления и плащания за дейността на висшето училище за съответната бюджетна година, с изключение на постъпленията и плащанията, с чужди средства, за които е обособена сметка за чужди средства. Ректорът отговаря за организирането на бюджетния процес и ръководи съставянето и внасянето му за утвърждаване в Академичен Съвет и изпълнението на бюджета. Бюджетът по закон се съставя и изпълнява за една бюджетна година, като тя започва на 01 януари и приключва на 31 декември. Ректорът може да делегира своите правомощия, свързани със съставянето, управлението и изпълнението на бюджета на друг човек, като делегирането не го освобождава от отговорност по отношение изпълнението на делегираните правомощия. Бюджетът се приема от Академичния съвет по реда на Закона за висшето образование и при спазване на изискванията на Закона за публичните финанси и указанията на Министъра на финансите. Основни показатели в бюджета са приходите, помощите и даренията, разходите, бюджетните

взаимоотношения, бюджетното салдо и финансирането на бюджетното салдо, като целта е да бъде осигурено балансирано бюджетно салдо, изчислено на касова основа. Рисковете свързани с процеса на бюджетиране са пряко свързани с оценка на основните показатели.

III. СЪДЪРЖАНИЕ НА БЮДЖЕТА

Всеки бюджет включва следните основни показатели:

1. Приходи от:

- постъпления от научно-изследователска, експертно-консултантска и художествено-творческа дейност, от права върху интелектуална собственост, както и от стопанска дейност, свързана с основната дейност на университета и реализацията на създадените от него научноизследователски резултати и други обекти на интелектуална собственост;
- постъпления от такси за кандидатстване, за обучение и приходи от обучение;
- следдипломна квалификация;
- административни услуги за лица, които не са студенти, чиито размери не може да надвишават необходимите материално-технически и административни разходи по предоставяне на услугата;
- други дейности, свързани с учебния процес;
- отдаване под наем на имущество;
- дарения, спонсорство;
- лихви и неустойки.

2. Разходите са определени съгласно единната бюджетна класификация за съответната година и техният състав е:

- разходи за персонал – заплати, осигуровки, хонорари и други;
- издръжка – свързани са с ежедневната работа на университета – ток, вода, парно, различни услуги, за материали и др.;
- данъци и такси;
- стипендии;
- членски внос и участие в нетърговски организации;
- капиталови разходи.

3. Взаимоотношения с държавния бюджет и други бюджети.

4. Бюджетно салдо.

5. Финансиране.

Бюджетните взаимоотношения се определят със Закона за държавния бюджет на Република България за съответната година, Постановлението за изпълнение на държавния бюджет на Република България за съответната година и при спазване на параметрите, заложи в Закона за висшето образование, като Бюджетните взаимоотношения могат да се променят по реда на Закона за публичните финанси, въз основа на друг закон или акт на Министерския съвет, ако това е предвидено със закон. Бюджетните взаимоотношения на ВТУ Тодор Каблешков с държавния бюджет включват:

1. Трансфери за:

- издръжка на обучението – определя се ежегодно на основание чл. 91, ал. 2,3,4,5,6,7 и 8 от Закона за висшето образование;

- присъщата на висшето училище научна дейност - определят се ежегодно на основание чл. 91а, ал.2 от Закона за висшето образование.
- издаване на учебници и научни трудове - предоставят се ежемесечно чрез бюджета на Министерство на образованието и науката.
- социално-битови разходи на студенти и докторанти - предоставят се ежемесечно чрез бюджета на Министерство на образованието и науката.
- капиталови разходи.

Проектът за бюджет се изготвя на база на:

1. стойностните показатели за трансфери от държавния бюджет, утвърдени с Постановлението за изпълнение на държавния бюджет на Република България за съответната година;
2. Прогнозата за очакваните собствени приходи на университета;
3. Прогнозата за необходимите разходи за обезпечаване дейността на ВТУ Тодор Каблешков;
4. Други бюджетни, отчетни и статистически показатели на касова и начислена основа.

От тук може да се направи извод, че най – общо **рисковете свързани с бюджетният процес могат бъдат следните – надценени или подценени приходи и разходи, недостатъчно субсидиране под формата на бюджетни трансфери, риск от преразход, неефективно разпределение на ресурсите и грешки при бюджетирането.** Анализът по – нататък продължава като се разглежда влиянието на всеки един от основните показатели на бюджета.

IV. РИСКОВЕ СВЪРЗАНИ С БЮДЖЕТНИЯТ ПРОЦЕС

- ✓ **Първият съществен елемент при съставянето на бюджета на ВТУ Тодор Каблешков“ са приходите и съответно тук риска е те да бъдат надценени или подценени.**

Това може да доведе до недостатъчно бюджетиране на определени области или до разпределяне на твърде много ресурси за други.

Анализ: За да бъде смекчен този риск, важно е да се използват точни исторически данни и при прогнозиране на бъдещи приходи. Също така, включването на множество източници на информация и гледни точки може да помогне за осигуряване на по-всеобхватна и точна оценка на приходите.

Етапите през които преминава процеса може да бъде следният:

1. Събиране на данни: Първата стъпка е да се съберат данни за всички източници на приходи за университета. Това може да включва такси за обучение – размер, видове, брой учащи и др., държавни субсидии, дарения, безвъзмездни средства, продажби на стоки и услуги и др. Добре би било да има достатъчно исторически данни за няколко години назад – например за 5 или 10, за да се направи сравнение и да се установят тенденциите.
2. Обработка на данните: След като се съберат данните, те трябва да бъдат организирани във формат подходящ за анализ, като например електронна таблица или база данни. Това ще улесни анализа и сравнението на приходите.
3. Изчисляване на ключови показатели за ефективност (KPI): Коефициентите за ефективност са важни за разбирането на финансовото състояние на университета. Някои от показателите, които могат да бъдат изчислени включват общ приход, среден приход на студент, процент на увеличение и или намаление на приходите спрямо предходната година, съотношение на разходите към приходите и др. Като допълнение на анализа тук могат да

бъдат включени финансовите цели на Университета и да се съпоставят с миналогодишните.

4. Анализират се тенденциите: В този етап е най – важно да бъдат анализирани измененията и техният произход. Добра практика е да се търсят и анализират причините довели до състояние на стабилен растеж и да се търсят варианти за избягване на внезапните спадове или постоянните колебания.
5. Идентифициране на факторите, влияещи върху приходите: Много е важно да бъдат определени факторите, които влияят върху приходите на университета, като промени в таксите за обучение, държавно финансиране, икономически условия и демографски тенденции. Разбирането на тези фактори може да помогне на университета да предвиди бъдещите приходи и да вземе информирани решения относно своите стратегии за развитие.
6. Разработване на прогнози: Използвайки събраните данни и анализа на тенденциите се разработват прогнози за бъдещите приходи на университета. Тези прогнози могат да помогнат на ръководството да планира бюджета, да разпределя ресурси и да взема инвестиционни решения.

Оценка: Степента на този риск може да бъде оценена чрез сравняване на действителните приходи с предвидените приходи през предходни периоди.

Ако има значителна разлика между двете, това може да означава, че планирането не е направено качествено.

В този случай е необходимо бюджета отново да бъде разгледан. Ако планираните приходи са по – малко от реално получените, това означава, че та са били подценени.

Така с разликата могат да бъдат планирани допълнителни разходи, за да не остава голям преходен остатък или да се вземе решение за инвестиционен проект.

В случай, че реалните приходи са по – малко от планираните – това налага спешни мерки за намаляване на разходите или за търсене на допълнително финансиране.

Следващите рискове, свързани с бюджетния процес са разгледани във втората част на доклада.

ЛИТЕРАТУРА:

- [1] Закон за висшето образование
- [2] Закон за системите за финансово управление и контрол в публичния сектор
- [3] Закон за държавния бюджет
- [4] Министерството на образованието и науката: <https://www.mon.bg/>
- [5] Национална научна фондация (САЩ): <https://www.nsf.gov/>
- [6] Съвет за научни изследвания (Обединено кралство): <https://www.ukri.org/>

Изследването е подкрепено от ФНИ по Проект ФНИ №КП-06-Н55/10 - 16.11.2021 г. „Модел за измерване и оценка на качеството на образование във висшите училища в Р България“.

ANALYSIS AND ASSESSMENT OF THE RISKS RELATED TO THE BUDGETING PROCESS AT TODOR KABLESHKOV UNIVERSITY OF UNIVERSITY - PART ONE GENERAL STATEMENTS

Rositsa Yordanova
ryordanova@vtu.bg

*Todor Kableshkov University of Transport,
158, Geo Milev, str., Sofia
BULGARIA*

Key words: risk, budget, analysis, financial plan

Abstract: The report examines the general assumptions in determining the risks in the budgeting process in a budget structure, and more specifically in Todor Kableshkov University of Transport.

It is noted that universities often have complex budget structures involving multiple departments, centers and programs. This complexity can increase the risk of budget errors because it requires careful coordination and communication between different functional areas.

The main risks affecting the budgeting process are determined.

Risks associated with the budgeting process are analyzed and assessed, and mitigation strategies are proposed.